

ĐỀ XUẤT MỘT SỐ GIẢI PHÁP KH&CN PHỤC VỤ PHÁT TRIỂN KINH TẾ - XÃ HỘI VÙNG TÂY NGUYÊN

TS NGUYỄN VĂN LẠNG

ThS CHU THÚC ĐẠT

BỘ KH&CN

Trong những năm qua, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều chủ trương, chính sách phát triển kinh tế - xã hội đối với Tây Nguyên. Trên cơ sở phân tích, đánh giá các kết quả đã đạt được, bài viết đề xuất một số giải pháp khoa học và công nghệ (KH&CN) trong các lĩnh vực chủ chốt, nhằm góp phần thúc đẩy tốc độ phát triển kinh tế - xã hội vùng Tây Nguyên nhanh hơn và bền vững hơn.

Nghiên cứu phát triển bền vững một số sản phẩm chủ lực của vùng

Đối với phát triển cây cà phê: với diện tích và sản lượng chiếm khoảng 90% của cả nước, kim ngạch xuất khẩu khoảng 2 tỷ USD/năm, các tỉnh Tây Nguyên đã đưa Việt Nam trở thành nước xuất khẩu cà phê hàng đầu thế giới. Tuy nhiên, hiện nay cà phê ở Tây Nguyên đang phải đối mặt với một số vấn đề lớn như: diện tích cà phê già cỗi nhiều; năng suất chưa ổn định và chưa đồng đều, chất lượng còn thấp do thu hoạch quả xanh và phơi trên nền đất; giá trị gia tăng và giá trị xuất khẩu chưa tương xứng; lượng nước dùng cho canh tác cà phê lớn, môi trường sinh thái ở những nơi trồng cà phê bị thay đổi; mực nước ngầm hạ thấp, nước mặt thiếu; hệ sinh thái của vùng trồng cà phê không đảm bảo tính đa dạng và bền vững. Trồng cà phê độc canh, ít xen canh; khả năng tái canh và phục tráng cà phê chưa có được giải pháp hữu hiệu; các doanh nghiệp thu mua cà phê

nhân đang gặp khó khăn. Nhiều doanh nghiệp lớn có nguy cơ phá sản hàng nghìn tỷ đồng, hệ thống tiêu thụ và thị trường cà phê trong nước không ổn định. Hiện đang xuất hiện các công ty, đầu nậu nước ngoài thao túng thị trường cà phê nhân Việt Nam. Như vậy có thể thấy, ngành cà phê Việt

Nam đang đứng trước thách thức lớn để có thể tồn tại và phát triển. Ban Chỉ đạo Tây Nguyên, Ủy ban nhân dân các tỉnh vùng Tây Nguyên nên báo cáo Chính phủ và đề xuất Chương trình quốc gia phát triển bền vững cây cà phê. Trong đó lưu ý tất cả các vấn đề, từ mục tiêu phát triển, giải pháp

kỹ thuật, tài chính, tổ chức sản xuất, quy hoạch, tiêu chuẩn chất lượng, cho đến thị trường, chế biến rang xay, cà phê hòa tan...

Đối với phát triển cây cao su:

Tây Nguyên có diện tích cây cao su chỉ đứng sau vùng Đông Nam Bộ. Tuy nhiên, Tây Nguyên còn có tiềm năng lớn để mở rộng diện tích trồng loại cây này. Để có thể phát triển cao su một cách bền vững, đem lại hiệu quả kinh tế cao nhất, cần có một số chính sách phát triển phù hợp như: Có thể giao cho các công ty, nông lâm trường, doanh nghiệp và nông hộ trồng và chế biến cao su ở những nơi có điều kiện tự nhiên phù hợp. Có thể cho phép chuyển đổi rừng nghèo kiệt sang trồng cây cao su trên cơ sở quyết định về quy hoạch phát triển cao su của cả nước; quan tâm phát triển các nhà máy chế biến mủ cao su dạng khô, sản xuất chế biến các sản phẩm tiêu dùng, sản phẩm y tế... từ mủ cao su thiên nhiên. Xử lý môi trường từ việc trồng cho đến chế biến mủ cao su. Gắn việc xây dựng các nhà máy ván sợi với việc quy hoạch trồng, khai thác và thanh lý cây cao su đã hết tuổi khai thác mủ; tiếp tục giao cho Tập đoàn Cao su Việt Nam nghiên cứu bộ giống cây cao su cho năng suất mủ lớn, sản lượng gỗ cao, thời gian khai thác kéo dài và có thể trồng thích nghi được ở một số vùng sinh thái khác nhau. Khuyến khích sự phát triển của Tập đoàn Cao su Việt Nam, các binh đoàn thuộc Bộ Quốc phòng tại Tây Nguyên.

Đối với phát triển cây hồ tiêu:

Loại cây này có thể mạnh phát triển ở Gia Lai, Đắk Nông, Đắk Lắk, Lâm Đồng. Duy trì diện tích và áp dụng các biện pháp kỹ thuật, công nghệ phù hợp, an toàn và bảo

vệ môi trường sinh thái trong sản xuất hồ tiêu, nhất là các kỹ thuật, quy trình công nghệ phòng trừ sâu, bệnh. Một số kết quả nghiên cứu của Viện Bảo vệ Thực vật và Trường Đại học Nông lâm Huế về xử lý và phòng trừ bệnh chết nhanh, chết chậm của cây hồ tiêu cần được nhân rộng vào sản xuất. Xây dựng thương hiệu cho hồ tiêu Tây Nguyên, khai thác, phát triển mạnh thương hiệu hồ tiêu Chư Sê... Cần nghiên cứu lựa chọn loại cọc tiêu phù hợp để hạn chế tình trạng phá rừng làm cọc trụ trồng hồ tiêu.

Đối với phát triển cây trồng hàng năm:

Tây Nguyên có tiềm năng lớn phát triển các cây trồng hàng năm như lúa, ngô, họ đậu. Nên tiếp tục duy trì các biện pháp kỹ thuật về giống, kỹ thuật canh tác xen canh, gối vụ để tiết kiệm nước, phân bón, sức lao động để có năng suất, sản lượng và hiệu quả kinh tế cao. Tuy nhiên, phát triển cây sắn (khoai mì) ở Tây Nguyên để sản xuất tinh bột sắn cần có nghiên cứu và biện pháp phù hợp. Bởi lẽ, phát triển cây sắn và sản xuất tinh bột sắn sẽ ảnh hưởng rất lớn đến độ phì nhiêu của đất, môi trường và tính đa dạng sinh học. Do vậy phát triển cây sắn cần quan tâm đến 3 vấn đề sau:

- Phải có giống sắn năng suất cao. Hiện nay có thể phát triển một số giống như KM94, KM98...

- Có giải pháp chống xói mòn đất, thoái hóa đất ở những diện tích trồng sắn. Kỹ thuật ở đây có thể áp dụng là trồng xen canh, luân canh, thiết kế nương đôi, kỹ thuật trồng, kỹ thuật làm đất...

- Xử lý ô nhiễm môi trường trong các nhà máy chế biến tinh bột sắn: trên cơ sở tổng kết, đánh

giá một số mô hình xử lý ô nhiễm môi trường của các nhà máy chế biến tinh bột sắn để có giải pháp kỹ thuật và công nghệ phù hợp nhất (hiện nay ở Tây Nguyên đã có các mô hình thành công cần nhân rộng). Nghiên cứu tận thu các phế phẩm từ sản xuất tinh bột sắn để sản xuất các sản phẩm hữu ích khác như thức ăn chăn nuôi, sản xuất biogas, sản xuất phân bón...

Đối với phát triển ngành chăn

nuôi: Lợi thế của Tây Nguyên là phát triển chăn nuôi đại gia súc, cá nước lạnh trên các hồ thủy lợi, thủy điện và các thủy vực ở một số địa phương như Kon Tum, Đắk Nông, Đắk Lắk, Lâm Đồng. Nơi đây đã và đang phát triển nuôi cá nước lạnh với quy mô công nghiệp lớn, cần nghiên cứu tổng kết kinh nghiệm và quy hoạch phát triển trong thời gian tới. Giá trị sản phẩm mật ong của Tây Nguyên chiếm khoảng 50% giá trị của toàn quốc với kim ngạch xuất khẩu khoảng 100 triệu USD/năm. Hiện nay và trong tương lai, cần thiết phải nghiên cứu công nghệ, kỹ thuật sản xuất sữa ong chúa, phấn hoa để sản xuất các thực phẩm chức năng, dược phẩm, trên cơ sở khai thác mùa hoa tự nhiên của cây rừng và cây trồng khác. Đảm bảo phát triển sản lượng lớn, ổn định và chất lượng cao để xuất khẩu và tiêu dùng trong nước.

Vấn đề tổ chức hoạt động sản xuất, kinh doanh

Cần điều tra, đánh giá số lượng, loại hình các doanh nghiệp ở Tây Nguyên, trong đó có loại hình doanh nghiệp quốc doanh, dân doanh và so sánh với cả nước. Cương quyết đổi mới hệ thống tổ chức các nông lâm

trường quốc doanh vì diện tích đất, tài nguyên các loại do loại hình doanh nghiệp này quản lý là rất lớn nhưng hiệu quả chưa cao. Xác định lại quyền sử dụng rừng, đất rừng để tổ chức khai thác có hiệu quả với tinh thần tự chủ và chịu trách nhiệm cao về quản lý tài nguyên. Nếu cứ để tình trạng các lâm trường như hiện nay, tài nguyên rừng, đất rừng sẽ mất dần và là nguyên nhân nảy sinh nhiều tiêu cực. Có thể cho phép các nông lâm trường tổ chức lại sản xuất, cơ cấu lại cây công nghiệp như cà phê, cao su, macca, điều, các loại gỗ cho công nghiệp chế biến gỗ. Tiếp tục đánh giá việc giao khoán, bảo vệ rừng, nếu thấy không có hiệu quả như mong muốn thì dừng lại, tìm giải pháp, chính sách hiệu quả hơn. Nghiên cứu mô hình hoạt động của Công ty cà phê Trung Nguyên, phát triển và thực hiện ý tưởng xây dựng Tây Nguyên thành trung tâm cà phê lớn nhất Việt Nam, Buôn Ma Thuột là thủ phủ của cà phê. Nghiên cứu chuỗi giá trị từ khâu trồng đến chế biến và tiêu thụ cà phê. Đảm bảo lợi ích cộng đồng người dân tộc thiểu số, nơi có điều kiện khó khăn...

Vấn đề phát triển nguồn nhân lực, dân tộc tôn giáo

Quy mô dân số ở Tây Nguyên như hiện nay là hợp lý, nên khuyến khích tăng cơ học dân số bằng nguồn nhân lực đã qua đào tạo, thợ lành nghề, trình độ cao, dịch vụ... Giải pháp là tổ chức tốt các trường, viện ở Tây Nguyên theo yêu cầu phát triển của các địa phương. Các chính sách ưu đãi, thu hút nguồn nhân lực trình độ cao cần mạnh mẽ hơn. Nên tăng mức đầu tư cho con em đồng bào dân tộc theo hình thức tuyển sinh,

cử tuyển nội trú trong hệ thống giáo dục quốc dân. Hiện nay lĩnh vực này đã cố gắng nhưng chưa đáp ứng được yêu cầu, chưa tương xứng với điều kiện, tiềm năng. Điều quan trọng là tổ chức tốt tuyên truyền, vận động, quản lý tốt việc phát triển của các loại hình tôn giáo, đạo giáo. Chúng ta không nên nói là người khác truyền đạo trái phép mà có cách tuyên truyền chính xác hơn. Gần đây có một xu hướng có thể nói là tiến bộ, một bộ phận đồng bào dân tộc tại chỗ hướng theo đạo Phật ngày càng nhiều, do vậy cần có nghiên cứu định hướng để đảm bảo tự do tín ngưỡng và tự do không tín ngưỡng đối với họ. Phải sớm có điều tra, đánh giá, từ đó ban hành một số chính sách phù hợp, có hiệu quả về vấn đề quan hệ, cơ cấu dân tộc Tây Nguyên, ngăn ngừa nguy cơ xung đột sắc tộc và tạo sự đoàn kết thống nhất, cùng tồn tại và phát triển của các dân tộc ít người với người Kinh ở Tây Nguyên

Phát triển cơ sở hạ tầng kỹ thuật

Hiện nay và tương lai, cơ sở hạ tầng kỹ thuật phục vụ phát triển Tây Nguyên có ba vấn đề lớn cần quan tâm đầu tư, đó là giao thông, điện và nước. Phát triển đường bộ nối cả nước với Tây Nguyên càng sớm càng tốt, hệ thống đường bộ hiện có đang xuống cấp nghiêm trọng và quá tải ở các quốc lộ: 14, 19, đường Hồ Chí Minh, 26, 28... Hệ thống các con đường này cần phải được nâng cấp ngay, ít nhất là đạt chuẩn của đường cấp 3 đồng bằng. Nên xây dựng đường Hồ Chí Minh là cao tốc song song với quốc lộ 1A. Hệ thống đường liên tỉnh, liên huyện nhiều nơi đã xuống cấp, hư hỏng, cần nâng

cấp ngay, đảm bảo giao thông thông suốt ở các mùa trong năm. Sớm xây dựng đường giao thông ở Tây Nguyên bằng bê tông xi măng. Sớm đưa dự án xây dựng đường sắt từ miền Trung và thành phố Hồ Chí Minh lên Tây Nguyên.

Giải quyết vấn đề nước cho Tây Nguyên để đáp ứng yêu cầu nước tưới cho cây nông nghiệp và cây công nghiệp, cho nhu cầu sinh hoạt và sản xuất của người dân trong cả mùa khô và mùa mưa. Xem xét lại cơ cấu cây trồng theo hướng giảm nhu cầu nước tưới, nâng cao hiệu quả sử dụng nước tưới cho cây trồng. Cần có giải pháp sử dụng các nguồn nước từ các hồ thủy điện, thủy lợi một cách hiệu quả nhất.

Phát triển hệ thống cung cấp điện, viễn thông: hiện nay mạng lưới điện và viễn thông ở Tây Nguyên thua kém rất nhiều so với các vùng khác, do vậy cần sớm đầu tư xây dựng các hệ thống truyền tải điện, mạng lưới viễn thông cho các khu dân cư, khu công nghiệp và đáp ứng quy hoạch phát triển kinh tế - xã hội của từng địa phương.

Ngoài ra, cần có chính sách luân chuyển, thu hút cán bộ; chính sách khuyến khích đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI) vào các tỉnh Tây Nguyên. Hiện nay, Tây Nguyên là vùng có số dự án FDI thấp nhất cả nước, cần kêu gọi các nhà đầu tư, thu hút các nguồn vốn để xây dựng và phát triển Tây Nguyên ■